

SHUKUR XOLMIRZAYEVNING “O‘N SAKKIZGA KIRMAGAN KIM BOR” QISSASIDA YOSHLAR DUNYOQARASHI VA UNING SHAKLLANISHIGA BADIY TA‘SIR**Bo‘ronova Maftuna Shaymardon qizi**

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti 1-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada Shukur Xolmirzayevning “O‘n sakkizga kirmagan kim bor” qissasida yoshlar dunyoqarashi shakllanishining badiiy talqini tahlil qilinadi. Asarda o‘smirlik davriga xos ruhiy kechinmalar, yoshlarning hayot haqidagi tasavvurlari, ularning ichki ziddiyatlari va ijtimoiy muhit ta‘siri chuqur aks ettirilgan. Qissadagi voqealar tizimi, qahramonlar xarakteri va psixologik tasvir usullari orqali yoshlarning shaxs sifatida kamol topish jarayoni yoritib beriladi. Tadqiqot davomida qissadagi badiiy obrazlar tizimi, voqealar rivoji hamda muallifning realistik tasvir uslubi yoshlar tafakkuri shakllanishiga qanday ta‘sir ko‘rsatishi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

KALIT SO‘ZLAR: yoshlar dunyoqarashi, o‘smirlik davri, badiiy obraz, ruhiy kechinma, qahramon tahlili, shaxs shakllanishi, ma‘naviy kamolot, realistik tasvir.

ANNOTATION: This article analyzes the artistic interpretation of the formation of youth worldview in the novella “Who Has Not Turned Eighteen?” by Shukur Xolmirzayev. The work deeply reflects the psychological experiences typical of adolescence, young people's perceptions of life, their internal conflicts, and the influence of the social environment. Through the system of events in the novella, the characters' traits, and psychological methods of depiction, the process of the formation of young people as individuals is revealed. During the research, the system of artistic images in the novella, the development of events, and the author's realistic style of depiction are scientifically analyzed in terms of how they influence the formation of youth thinking.

KEYWORDS: youth worldview, adolescence, artistic image, psychological experience, character analysis, personality formation, spiritual maturity, realistic depiction.

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируется художественная интерпретация формирования мировоззрения молодежи в повести «Кто не достиг восемнадцати лет?» Shukur Xolmirzayev. В произведении глубоко отражены психологические

переживания, характерные для подросткового периода, представления молодежи о жизни, их внутренние противоречия и влияние социальной среды. Через систему событий повести, характеры героев и методы психологического изображения раскрывается процесс становления молодых людей как личности. В ходе исследования система художественных образов, развитие событий и реалистический стиль изображения автора научно анализируются с точки зрения их влияния на формирование мышления молодежи.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: мировоззрение молодежи, подростковый период, художественный образ, психологическое переживание, анализ персонажей, формирование личности, духовная зрелость, реалистическое изображение.

ÖZET: Bu makalede Shukur Xolmirzayev'in "On sekiz yaşına girmeyen kim var?" adlı eserinde gençlerin dünya görüşünün oluşumunun sanatsal yorumu incelenmektedir. Eserde ergenlik dönemine özgü psikolojik deneyimler, gençlerin hayata dair tasavvurları, içsel çatışmaları ve sosyal çevrenin etkisi derin bir şekilde yansıtılmıştır. Eserdeki olaylar sistemi, karakterlerin özellikleri ve psikolojik tasvir yöntemleri aracılığıyla gençlerin birey olarak gelişme süreci ortaya konulmaktadır. Araştırma sürecinde eserdeki sanatsal imgeler sistemi, olayların gelişimi ve yazarın gerçekçi anlatım üslubunun gençlerin düşünce yapısının oluşumuna nasıl etki ettiği bilimsel açıdan analiz edilmektedir.

ANAHTAR KELIMELER: gençlerin dünya görüşü, ergenlik dönemi, sanatsal imge, psikolojik deneyim, karakter analizi, kişilik oluşumu, manevi olgunluk, gerçekçi anlatım.

Kirish

O'zbek adabiyoti taraqqiyotida inson ruhiyati, jamiyat hayoti hamda shaxsning ma'naviy kamolotini badiiy jihatdan yoritishga alohida e'tibor qaratgan ijodkorlardan biri — Shukur Xolmirzayev hisoblanadi. Adib XX asrning ikkinchi yarmida o'zbek nasrida realistik tasvir uslubini rivojlantirgan yozuvchilardan biri sifatida taniladi. Uning asarlarida insonning ichki dunyosi, ruhiy iztiroblari, hayotiy qarashlari hamda jamiyat bilan o'zaro munosabatlari tabiiy va samimiy tarzda tasvirlanadi. Ayniqsa, yoshlar hayoti, ularning ruhiy kechinmalari va dunyoqarashi shakllanishi yozuvchi ijodining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Yoshlar dunyoqarashining shakllanishi masalasi nafaqat adabiyotshunoslikda, balki pedagogika, psixologiya va ijtimoiy fanlarda ham muhim ilmiy muammolardan biri sifatida qaraladi. Inson hayotida o'smirlik davri shaxsning shakllanishida hal

qiluvchi bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda insonning hayotga bo'lgan munosabati, axloqiy qadriyatlari, ijtimoiy qarashlari hamda kelajak haqidagi tasavvurlari shakllanadi. Shu sababli o'smirlik davri ko'plab badiiy asarlarda inson ruhiyatining eng murakkab va ziddiyatli bosqichi sifatida tasvirlanadi.

Shukur Xolmirzayevning "O'n sakkizga kirmagan kim bor" qissasi ham aynan ana shu muhim davr — o'smirlikdan yetuklik sari o'tish jarayonini badiiy jihatdan tasvirlaydi. Asarda yoshlarning hayotga bo'lgan qarashlari, ularning ichki ruhiy kechinmalari, tengdoshlar bilan munosabatlari hamda ijtimoiy muhit ta'siri orqali dunyoqarash shakllanishi jarayoni tasvirlangan. Muallif qissa voqealarini oddiy hayotiy kuzatuvlar asosida tasvirlab, o'quvchiga yoshlar ruhiyatining murakkab jihatlarini chuqur his qilish imkonini beradi.

Mazkur qissaning badiiy qimmatini shundaki, unda yoshlar hayoti romantik idealizatsiya yoki keskin drammatizm orqali emas, balki real hayotga yaqin voqealar orqali ochib beriladi. Yozuvchi yosh qahramonlarning o'y-xayollari, ichki ikkilanishlari, orzu-intilishlari va hayotiy tajribalarini tasvirlash orqali ularning dunyoqarashi shakllanishining murakkab jarayonini ko'rsatadi. Bu jarayon yoshlarning shaxs sifatida kamol topishi, mustaqil fikrlashga o'tishi hamda jamiyatdagi o'z o'rnini anglash bilan chambarchas bog'liqdir.

Qissada tasvirlangan voqealar tizimi ham yoshlar dunyoqarashi shakllanishining muhim bosqichlarini ko'rsatib beradi. O'smirlik davrida inson turli ijtimoiy ta'sirlar, hayotiy sinovlar va ruhiy kechinmalar orqali o'z hayotiy qarashlarini shakllantiradi. Shu jarayonda oila muhiti, tengdoshlar bilan munosabat, ijtimoiy tajriba hamda shaxsiy izlanishlar muhim rol o'ynaydi. Muallif ana shu omillarni badiiy tasvir vositalari orqali ochib berib, yoshlar tafakkuri shakllanishining murakkab va ko'p qirrali jarayonini ko'rsatadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — Shukur Xolmirzayevning "O'n sakkizga kirmagan kim bor" qissasida yoshlar dunyoqarashi shakllanishining badiiy talqinini tahlil qilish, qissadagi voqealar tizimi hamda qahramonlar obrazlari orqali yoshlar ruhiyatining qanday ifodalanganini ilmiy jihatdan yoritishdan iboratdir. Tadqiqot davomida qissadagi obrazlar tizimi, psixologik tasvir vositalari hamda muallifning realistik badiiy uslubi yoshlar tafakkuri shakllanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Shukur Xolmirzayevning "O'n sakkizga kirmagan kim bor" qissasi yoshlar ruhiyatini tasvirlashga bag'ishlangan asarlar orasida alohida o'rin egallaydi. Asarda o'smirlik davrining murakkab psixologik jarayonlari, yoshlarning ichki kechinmalari,

ularning hayot haqidagi tasavvurlari va kelajak haqidagi orzu-intilishlari badiiy jihatdan chuqur tasvirlangan. Muallif yoshlarning hayotiy qarashlarini keskin dramatik voqealar orqali emas, balki oddiy hayotiy kuzatuvlar va kundalik voqealar orqali ochib beradi. Bu esa qissaning realistik ruhini kuchaytiradi hamda undagi qahramonlar obrazini yanada hayotiy ko'rsatadi.

Qissada yoshlar muhitining tasviri markaziy o'rin egallaydi. O'smirlik davrida inson atrof-muhitni boshqacha idrok eta boshlaydi, uning hayot haqidagi tasavvurlari kengayadi va yangi savollar paydo bo'ladi. Muallif aynan shu jarayonni yosh qahramonlarning ichki o'y-kechinmalari orqali tasvirlaydi. Yoshlar hayotga endigina mustaqil nazar bilan qaray boshlagan davrda ular ko'pincha hayotning murakkab tomonlarini to'liq anglab yetmaydilar. Shu sababli ularning fikrlarida ba'zan romantik tasavvurlar, ba'zan esa ikkilanishlar va shubhalar paydo bo'ladi. Asarda aynan mana shu ruhiy holatlar juda tabiiy tarzda ifodalangan.

Qissada yoshlar o'rtasidagi do'stlik, o'zaro munosabatlar va tengdoshlar ta'siri muhim badiiy omil sifatida namoyon bo'ladi. O'smirlik davrida inson ko'pincha o'z tengdoshlari fikriga katta ahamiyat beradi. Shu sababli yoshlar muhitida shakllanadigan qarashlar va munosabatlar ularning dunyoqarashiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Muallif yoshlar o'rtasidagi suhbatlar, munosabatlar va turli vaziyatlarni tasvirlash orqali ularning fikrlash tarzini ochib beradi. Bu jarayon orqali qahramonlarning hayotga bo'lgan qarashlari asta-sekin shakllanib boradi.

Asarda yoshlarning ichki ruhiy kechinmalarini tasvirlashda psixologik tahlil usuli muhim o'rin tutadi. Muallif qahramonlarning ichki monologlari, ularning o'y-xayollari va hissiy holatlarini tasvirlash orqali yoshlar ruhiyatining nozik jihatlarini ochib beradi. O'smirlik davrida inson ko'pincha o'z ichki dunyosi bilan yuzma-yuz qoladi, o'zining kimligi, kelajagi va hayotdagi o'rni haqida o'ylay boshlaydi. Qissada ana shu jarayon badiiy vositalar orqali tasvirlanib, yoshlarning ma'naviy kamolotga intilishi ko'rsatib beriladi.

Yozuvchi qahramonlarning hayotiy tajribasi ortib borishi bilan ularning dunyoqarashi ham o'zgarib borishini tasvirlaydi. Dastlab hayotga sodda va romantik qarash bilan qaragan yoshlar vaqt o'tishi bilan hayotning murakkab tomonlarini anglay boshlaydilar. Bu jarayon ularning ruhiy ulg'ayishi va shaxs sifatida shakllanishi bilan bog'liq. Asarda tasvirlangan voqealar yoshlarning hayotiy tajriba orttirishi, xatolardan saboq olishi hamda asta-sekin yetuk fikrlash darajasiga erishishini ko'rsatadi.

Qissada ijtimoiy muhit ham yoshlar dunyoqarashi shakllanishida muhim omil sifatida tasvirlangan. Inson yashayotgan jamiyat, uning madaniy va ma'naviy muhiti shaxs shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Muallif yosh qahramonlar hayoti orqali

ana shu muhitning ularning fikrlash tarziga qanday ta'sir qilayotganini ko'rsatadi. Oila tarbiyasi, jamiyatdagi axloqiy qadriyatlar hamda insonlar o'rtasidagi munosabatlar yoshlarning hayot haqidagi qarashlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, asarda yoshlarning orzu-intilishlari ham muhim badiiy g'oya sifatida tasvirlangan. O'smirlik davrida inson ko'pincha katta orzular bilan yashaydi, kelajak haqida turli rejalarga ega bo'ladi. Qissadagi qahramonlar ham ana shunday orzu-intilishlarga ega bo'lib, hayotda o'z o'rnini topishga harakat qiladilar. Muallif yoshlarning orzularini tasvirlash orqali inson hayotidagi ma'naviy izlanishlarning ahamiyatini ko'rsatadi.

Yozuvchining badiiy mahorati shundaki, u yoshlar ruhiyatini tasvirlashda ortiqcha drammatizm yoki sun'iy murakkablikka murojaat qilmaydi. Aksincha, oddiy hayotiy voqealar orqali chuqur ma'no yaratadi. Bu esa asarning ta'sirchanligini yanada kuchaytiradi. Qissadagi obrazlar o'quvchiga yaqin va tushunarli bo'lib, ularning hayotiy tajribasi ko'plab yoshlar hayoti bilan uyg'unlashadi.

Shu jihatdan qaraganda, "O'n sakkizga kirmagan kim bor" qissasi yoshlar hayoti va ularning dunyoqarashi shakllanish jarayonini badiiy jihatdan yoritib bergan muhim asarlardan biri hisoblanadi. Asarda tasvirlangan voqealar, qahramonlarning ichki kechinmalari va ijtimoiy muhit tasviri yoshlar ruhiyatining murakkab va ko'p qirrali jihatlarini ochib beradi. Muallif yoshlarning hayotiy tajribasi ortib borishi bilan ularning dunyoqarashi ham boyib borishini ko'rsatib, insonning ma'naviy kamolotga erishish jarayonini badiiy jihatdan ifodalaydi.

Xulosa

Shukur Xolmirzayevning "O'n sakkizga kirmagan kim bor" qissasi o'zbek nasrida yoshlar ruhiyati, ularning hayotga bo'lgan qarashlari va shaxs sifatida shakllanish jarayonini badiiy jihatdan chuqur yoritgan asarlardan biri hisoblanadi. Asarda o'smirlik davriga xos bo'lgan ichki kechinmalar, ruhiy izlanishlar, hayotga nisbatan paydo bo'ladigan turli savollar va shaxsiy qarashlarning shakllanish jarayoni realistik tasvir vositalari orqali ifodalangan. Muallif yosh qahramonlar hayotidagi oddiy, ammo ma'no jihatidan muhim bo'lgan voqealarni tasvirlash orqali o'smirlik davrining murakkab psixologik jihatlarini ochib beradi.

Qissada tasvirlangan voqealar tizimi va qahramonlar xarakteri yoshlarning dunyoqarashi shakllanishining muhim bosqichlarini ko'rsatadi. O'smirlik davrida inson hayotga yangicha qarash bilan yondasha boshlaydi, o'zining jamiyatdagi o'rnini haqida o'ylaydi hamda mustaqil fikrlashga intiladi. Asarda ana shu jarayon yosh qahramonlarning ichki monologlari, ruhiy kechinmalari va o'zaro munosabatlari orqali

ifodalangan. Bu esa asarning psixologik chuqurligini ta'minlaydi hamda yoshlar dunyosining murakkab jihatlarini ochib beradi.

Shuningdek, qissada yoshlar dunyoqarashi shakllanishida ijtimoiy muhit, oila tarbiyasi va tengdoshlar bilan bo'ladigan munosabatlarning ta'siri ham alohida ahamiyatga ega ekanini ko'rsatilgan. Insonning shaxs sifatida kamol topish jarayoni ko'p jihatdan uning yashayotgan muhiti, jamiyatdagi axloqiy qadriyatlar hamda atrofidagi insonlar bilan bog'liq ekanligi asardagi voqealar orqali yaqqol namoyon bo'ladi. Muallif ana shu omillarni badiiy vositalar orqali tasvirlab, yoshlarning ma'naviy shakllanishi jarayonini hayotiy misollar asosida ochib beradi.

Qissaning badiiy qimmatini shundaki, unda yoshlar hayoti sun'iy drammatizm yoki ortiqcha ideallashtirishsiz, tabiiy va hayotiy tarzda tasvirlangan. Muallif yoshlarning orzu-intilishlari, ichki ziddiyatlari va ruhiy o'sish jarayonini tasvirlash orqali inson hayotining muhim bosqichlaridan biri bo'lgan o'smirlik davrining mohiyatini ochib beradi. Natijada asar nafaqat badiiy-estetik ahamiyatga ega bo'lgan adabiy namuna sifatida, balki yoshlar tarbiyasi va ularning ma'naviy kamolotini anglashda muhim manba sifatida ham qadrlanadi.

Umuman olganda, Shukur Xolmirzayevning "O'n sakkizga kirmagan kim bor" qissasi yoshlar ruhiyati va dunyoqarashi shakllanishining badiiy talqinini chuqur ochib bergan asar sifatida o'zbek adabiyotida muhim o'rin egallaydi. Asarda tasvirlangan obrazlar, voqealar rivoji va psixologik tasvir usullari yoshlarning hayotiy qarashlari shakllanishi jarayonini anglashda muhim ilmiy va badiiy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Shukur Xolmirzayev. O'n sakkizga kirmagan kim bor. – Toshkent:
2. G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, turli nashrlar.
3. Shukur Xolmirzayev. Saylanma asarlar. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
4. O'zbek adabiyoti tarixi (XX asr). – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
5. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
6. O'zbek nasri taraqqiyoti masalalari. – Toshkent: Fan nashriyoti.
7. Adabiy tahlil asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti.